

Miért hiányzik Reményik Sándor Eta tankönyvéből?

„Szól a censor: Álom, megfojtalak,
Hogy lásd a napfényt: én megtiltom Néked”
Reményik Sándor

Eta édesanyja magányos budai lakásában erekeként megőrizte Eta 1965-ben kiadott iskolai tankönyvét. Eta negyvenöt évvel ezelőtti, lilás-kék csomagolópapírral gondosan beborított egykori tankönyvéről jó lenne egy nosztalgikus elbeszélést írni. Jó lenne ezt a leendő hangulatos írást Eta fiatalkori álmainak és titkainak leírásával aláfesteni, és azt az Eta tankönyvében szereplő magyar írók, és költők ma is érvényes, és a tizennégy éves diáklányok szívéhez szóló idézeteivel ellátni. Ilyekkel:

*A határon túl vár a vőlegény,
A határon túl ég a szerelem,
De innen még a vámsorompó áll,
S a vámon túl a násznagy nem megyen.
Ó furcsa lakzi, furcsa, balga bál!*
(Sárika repatriál)

Eta valószínűleg nagy szeretettel olvasta volna gimnáziumi tankönyvében a következő sorokat is:

*Megkaptam és elolvastam mohón,
Nem egyszer ezt a kedves levelet,
Ezt a kedves,
Ezt a kemény erdélyi levelet.
És a sorok:
Apróbetűs asszonysorok
Úgy zengtek, mint a reformátorok,
Hajdan,
Üldöztetések irtó idején.
Valami nagy, végső népi remény
Izzott fel a sorok között ragyogva,
Valami múlhatatlanba-fogódzás:
„Tebenned bízunk eleitől fogva!”
(Levél a györgyfalvi leánykonferenciáról)*

Amint mondtuk, jó lenne Eta lilás-kék csomagolópapírral beborított gimnáziumi tankönyvéről egyszer ezt a hangulatos írást megírni, de nem most, és

nem a szóban forgó tankönyv alapján, mert Eta 1965-ben kiadott gimnáziumi tankönyvében a tizennégy éves diákok érzelmi világához közel álló, vagy érdeklődésük körébe tartozó idézetek nincsenek. Eta 1965-ben kiadott tankönyve az (akkori) Művelődésügyi Minisztérium irányításával készült, és azt az általi Tankönyvkiadó Vállalat adta ki. A tankönyv címe: Irodalomtörténet III. rész az Általános Gimnáziumok IV. osztálya számára.

Eta 1965-ben kiadott gimnáziumi tankönyvében a magyar történelem nem Emese álmával és nem is a csodaszarvassal, vagy Árpáddal és a hét vezérrel, és nem is a Szent koronával kezdődik, hanem azzal, hogy Szamuely elvtárs 1919. május 31-én repülővel meghozta Szovjetországból Lenin üzenetét és a hét filmet „a bolsevizmus diadalmas fejlődéséről.”

Eta kötelező tananyagként előírt gimnáziumi „tankönyve” szerint: „Az 1919-es dátum: a magyar szocialista művészet és irodalom megszületésének időpontja.” (3. o.) s annak „emléke bennünk nemcsak megmarad, de növe nő...” (Gábor Andor)

Az 1965-ben kiadott tankönyv szerint az 1919-ben megvalósult „Kultúrát a népnek!” elve a „budapesti munkások művészet iránti rajongásának szép pillanatait” jelenti. A „kultúrát a népnek elve Kolozsváron ugyanakkor abban nyilvánult meg, hogy a vidékről fel-tódult románok fület tépő trombitaszó kíséretében, győztesekként táncolnak Mátyás király szobránál. Eta tankönyvében azonban az első világháború győzelemmel végződött, s az akkori „ifjú nemzedék” tagjai, köztük Révai József irodalomtörténeti cselekedetet hajtottak végre azzal, hogy „az irodalom lenini pártosságának a gondolatát elsőnek viszik be a magyar irodalomba.”

Az 1965-ben kiadott könyv nem említi sem Trianont, sem a magyar 1956-ot. A könyv maga teljes egészében a szocialista hatalom létjogosultságának igazolásával küszködik, s a benne szereplő, vagy még inkább nem szereplő írók és költők jelenlétükkel, vagy távollétükkel a rendszer létjogosultságát igyekeznek bizonyítani. A könyv egy szót vagy utalást sem tartalmaz a határon túli magyar irodalomról, de még a határon túli magyarok létezéséről sem. Eta nemzedéke a magyarországi iskolákban a szocialista iro-

dalom zörejétől annak idején nem hallhatta, hogy Erdély, a Felvidék, és a Délvidék még mindig harangoz a mélyben.

Reményik Sándor erdélyi költőnk neve nincs benne Eta könyvében. Az 1972-ben kiadott kb. 3500 oldalas „Hét évszázad magyar versei” című háromkötetes kiadványban, mindössze egyetlen verssel szerepel Reményik Sándor, az életében kiadott tizenegy verseskötet és a külön kötetekben megjelent hetvennégy Végvári-vers szerzője.

Az 1963-ban, a Benedek Marcell által szerkesztett Magyar Irodalmi Lexikon (Akadémiai Kiadó) Reményik Sándorról szóló másfél oldalas bejegyzése (L. Gy. tollából) szűkszavú, rideg és hiányos. A kör bezárul: a fenti Irodalmi Lexikon szerkesztője, Benedek Marcell a Tanácsköztársaság idején a Tanárképző Főiskola igazgatója volt. Etának tehát azok a tanárok nem tanították Reményik Sándor költészetét, akiket Benedek Marcell tanított.

Miért hiányzik Reményik Sándor Eta gimnáziumi tankönyvéből?

Az 1965-ben kiadott tankönyv formális felosztása alapján Reményik Sándor a „Két világháború közötti korszak irodalma” fejezetbe tartozott volna. Reményik Sándor egyértelműen elutasította a fajelméletet, bizonyítható módon ellenezte az elszakított területek erőszakos visszacsatolását. Reményik Sándor hitt a Kárpát-medence népei közötti békés együttélés lehetőségében, sőt mélységesen átérezte a Magyarországon lévő orosz hadifoglyok honvágyát és szenvedéseit is. Reményik Sándor a „Petrovics íté” c. versében határozottan és egyértelműen megállapítja, hogy a „Ki a magyar?” kérdéseiben a lélek a minden. Mindez, az igazi demokrácia meghatározása alapján sokkal több, mint amit a hirtelen kommunistává vedlett, s államilag elismert akkori magyarországi írók és költők legtöbbször felmutathattak, de ez nem volt elegendő. Reményik Sándor a magyar költészet hagyományait folytatta, és nem hitt a kommunista forradalom felszabadító ígéretének, és ezt „Forradalom” c. versében jó előre, még 1917-ben becsületesen és érthetően meg is írta:

*Csak rázd, embersors, bús bilincseid,
Hogy van megváltás, üdv, csak hidd, csak hidd!*

Hogy láncot törve kovácsolsz új láncot...

Reményik Sándor versei a magyar költészet hagyományait követik, és azok a magyar költészet ismerői számára érthetőek és egyértelműek. Reményik Sándort emiatt „korszerűtlennek” minősítették, de ő köl-

tői küldetése nevében vállalta ezt a korszakértelenséget”:

*„Nagy áron vásároltam én meg
Azt a jogot,
Hogy korszerűtlen merjek lenni”*

Reményik Sándor nemzethez való hűsége kérdéseiben nincsenek egzisztenciális tépelődések, nincs helye az erkölcsi értékek relativizmusának, sem az érthetetlen és értelmezhetetlen szófüzésnek. Reményik Sándor Istenben hitt, és a magyar nemzet egységét és a nemzeti megmaradás kérdéseit is az „amint a mennyben, úgy a földön” isteni összhang eszményének szintjére emelte. Mindezt tetézte az a tény, hogy Reményik Sándor mind a nemzeti felemelkedés, mind a szülőföldön való megmaradás kérdéseit a közösségi léthez – az iskolához és a templomhoz kötötte.

Mit jelent mindez negyvenöt év távlatából?

Eta ma hatvanéves, és unokájának ma Magyarországon Spiró Györgyből, a „Jönnek a sz...ból” verssort tartalmazó költemény szerzőjéből érettségizik. Eta unokájának talán nem is lesz tankönyve, mert mindent majd a digitális táblákon jelenítenek meg, de azok még nem érkeztek meg, és addig vagy a régi tankönyvet kell használni, vagy jegyzetelni kell. Eta unokája jegyzi, amit a tanár mond, illetve miről, mit kell mondani, s amiről sejti, hogy vizsgaanyag lesz, jegyzi, amit az a tanár tanít neki, aki ugyanabból a tankönyvből tanulta, amit tanít, amelyből Eta is tanult.

Ma már van megfelelő anyag Reményik Sándorról, de ez utólag nem pótolja a nemzettudat terén elszenvedett károkat és mulasztásokat. Az, hogy ma a figyelmes és a különösen érdeklődő olvasó megtalálja a megfelelő anyagot egy tárgykörrel, nem jelenti azt, hogy az el is terjedt, és hatott is a köztudatban. Az elhallgatás, a negatívumok és hazugságok súlykolása a közösség egészét tekintve megteszi hatását. Reményik Sándor költészetét akkor kellett volna megismertetni és megszerettetni Etával, amikor fogékony volt rá. Reményik Sándor verseiből az sugárzik, hogy nehéz ugyan, de jó magyarnak lenni. Reményik Sándor akkor szólalt meg, amikor a nemzetnek legnagyobb szüksége volt rá. Az 1941. október 24-én elhunyt költő sírfelirata hűen tolmácsolja életének egyetlen érvényű tanítását: „Egy lángot adok, ápolj, add tovább...” Ezt kellett volna, ezt *kell* megszívlelni.

Epilógus

*„Szól a censor: Ez férfi munka volt,
Ma nem olvasta senki e lapot! –*

*S szól a fehér lap: tévedsz, jó uram.
Látatlanul mindenki olvasott!*

Kántor Lajos erdélyi irodalomtörténész Templom és iskola c. írásában megállapítja, hogy az erdélyi magyar közösségi rendezvényeken 1925 óta leggyakrabban Reményik Sándor verseit szavalják. Ez a felvidéki és a délvidéki kisebbségi rendezvényekre és a nyugati magyar emigrációban is szabályként megállapítható. Az utóbbi évtizedben ez Magyarországra is vonatkozik. Ez azt jelenti, hogy a közösség és a kultúra hivatalos képviselői különbözően értékelnek. Reményik Sándor folyamatos és spontán népszerűsége azt bizonyítja, hogy a nemzeti megrázkódtatásokat nem lehetséges elhallgatással gyógyítani. A verseknek megvan az a tulajdonságuk, hogy más és más korokban is megtelnek jelentéssel, és elevenen hatnak. A költők az időn és téren át ugyanazt írják: a közösség legmélyebb, s ki nem fejezett érzéseinek adnak hangot. Reményik Sándor verseiben a magyar költőknek ezen a téren és időn való átívelése több vers esetében is világosan kimutatható. Vegyük figyelembe Reményik Sándor Új szövetség c. versének következő sorait:

*Fájdalmam szörnyű kiáltó szavát
Az éjnek adom át, a hangtalannak:
Ország nincs már...!
De magyarok még vannak.*

(Új szövetség)

A fentiek értelmében, Reményik Sándor Eredj, ha tudsz c. verse a „szellemi haza” keretei között a Szózat mai változatának is tekinthető. Mindkét versnek a legfelsőbb parancsa ma is érvényes: maradjunk hűek önmagunkhoz. Mindez azonban kimaradt Eta tankönyvéből.

Jancsó Elemér, Reményik Sándor életművének első és a mai napig legalaposabb méltatója a következőket írja: „A Széchenyi-arcú magyarok sorsvállalása az övé, amely azt hirdeti, hogy csak a minőségi, a lelki magyarság nehéz, de egyedül helyes építőmunkáján át juthatunk el a legmélyebb és legigazabb magyar életformák megteremtéséhez.”

A mély és igazabb magyar életformák megteremtéséhez szükség lesz arra, ami Eta gimnáziumi tankönyvéből kimaradt – a hitre:

*...abban, ami örökkévaló,
Fegyverrel, csellel ki nem irtható.
Abban, mi bennünk oly magyar s oly mély,
Hogy idegen kéz odáig nem ér.
Nem a mi dolgunk igazságot tenni,
A mi dolgunk csak: igazabbá lenni.
(„Mért hallgatott el Végvári?”)*

Hol és hogyan kell mindezt elkezdni? Összhangba kell hozni a valóságot a csillagok járásával. Ez azt is jelenti, hogy íróinkat és költőinket vissza kell helyezni az őket megillető helyre.

Szendrey Júlia